

A falvakban dűl a demokrácia

A XXI. század embere nem vevő a népi álromantikára, azonban a valódi értékálló és értékőrző helyi tudásra igen. A változó világban egy biztos pont maradt! Az ember vonzódása megmaradt a természet iránt! A magyar falunak évszázados tapasztalatai vannak, hogy miként lehet megmaradni!

A falu(vidék)fejlesztés elsődleges feladata a humánerő-fejlesztés, a képzés és a közösségfejlesztés, a párbeszéd – és nem a kioktatás –, a helyi identitás-, hagyomány- és értékadás. A személyiséget, az önálló akaratot és gondolatot erősítő folyamat tehát a legfontosabb. Ez az, amely a nyomorba sodródott, gyakran morálisan is leépült rétegeket a racionális magatartás irányába tereli. Kapaszkodót az emberi léthez, hogy „rajta is múlik a világ sora”.

Az emberek nehezen mozdulnak. Rengeteg vita, megbeszélés, érvek és ellenérvek összecsapása, érdekek, jövőképek egyeztetése, másrészt a különbségekhez igazodó, rugalmasa állami támogatási rendszer, a helyi adottságokat, szereplőket összerendezni képes programozás szükséges.

Sokan, akik a vidékfejlesztést el tudják fogadni, kételkedéssel vették tudomásul a humánerőforrás-fejlesztés elsődlegességét, a helyi, regionálisan differenciált támogatás szükségességét, a helyi fejlesztési erők összerendezését célzó programozási gyakorlatot. Csakis az alulról, helyből induló kezdeményezések ösztönzése, a helyi erőforrások tudatos feltárása, rendszerré formálása, a helyi társadalom cselekvőkészségének ösztönzése hozhat tartós sikert.

A híres vasvári búcsúval egy időben a Vasi Hegyhát kicsi, eldugott sarkában – Nagytilajon – Kisasszony napi búcsúra gyűltek össze a helyiek és az elszármazottak szeptember második vasárnapján. A hegyet lassan, de határozottan hódítja vissza a természet régi ős állapotába. A bedőlt pincéket benövi a gaz, eltűnnek a birtokokat jelző határkövek. Kihal a szőlő, elszáradnak a gyümölcsfák. De a szeptemberi búcsú dacol a hódítással. Autók igyekeznek a hegyre. Még álló pincék előtt serénykednek nagyapák az unokákkal, hogy ismerősökkel, rég nem látott cimborákkal fogyasszák el majdan a mise utáni ebédet. Nyári idő van. Az almáktól roskadoznak a fák. Érik a dió.

Méhek és darazsak zsongnak a papi ritmusra. A kiskápolnát 1903-ban építették szorgos tilajiak. Mi mindent láthatott a bő 100 év alatt? Hegyi duhajkodást, szerelmesek ölelkezését, könyörgések és sírások váltakozását, haldoklók sóhaját, születések örömét. Szép az együttlét. Évszázadok ősi hangulata van jelen. Erre járt 300 éve Béri Balogh Ádám. Itt az öreg gesztenyefa, amely alatt megpihent. Így mondják időtlen idők óta. Ő is erre a tájra nézett, mint mai utódai. Nagy Gáspár hegyi búcsúról írott versét szavalja szép komolysággal egy itteni leányka. A KÖLTŐ ismét HAZATÉR. Szavait halljuk a szikrázó nap alatt. Néhány gyermekkori társa is itt van, és emlegetik, hogy Gáspár miként csóvalta a tejeskannát. Mintha itt volna, úgy beszélnek róla. Persze a többi megidézetről is. Szép számban vannak fiatalok.

Mi lesz veled Nagytilaj? Mi lesz veled magyar pusztuló falu? Meddig találkozhatunk a kápolnánál? Mi a sorsa a többi hegyecskének? Olaszfán, Csipkereken, Andrásfán, Telekesen..., Magyarországon? Ültetünk tőkét, vagy ellepi a dudva, a muhar a lelkünket? A búcsúban találkozások vannak, és fájdalmas elválások. Induljunk újabb zarándokutakra, hogy ismét találkozhassunk, még akkor is, ha a fájdalomért is meg kell küzdeni. Minden találkozás a hegyen és minden búcsú lassítja a hegyek elgazosodását. Minden találkozás és együttredülő lélek a templomok előtt új irányt is jelölhet, a voltból a lesz felé...

Értelme lesz zarándoklatainknak..., még fogatkozva is, de hittel..., hajlott háttal, de nem megtörve..., menni, menni, menni...

Három éve először jöttek össze a hegyen, aztán azóta egyre gyakrabban. Menni kell, és tenni kell. Hátha...

A falu kultúráját nem lehet múzeumi ereklyeként használni. A mindennapi életben kell művelni. A népmese, a népi gyermekjáték, a mondókák, a népi színjáték, a népzene élni tud a mai világban is, ha vannak közösségek, amelyek „használják” a mindennapi életben.

Nagymáxfán (hatvanfős falucska Vasvár mellett) a helyi történetekből, anekdoták-ból összeállt egy mai „népmese”, amelyet megírtak és eljátszottak tavaly a helyiek és a Vasváriak ott, Nagymáxfán. (Aztán utána még sok helyen.) Aztán ebből újabb történetek sarjadtak, és megbeszélik a közösség tagjai, hogy milyen értéket válasszanak. Mit alkossanak? Így lett a faluban harangláb, Mákfa szobor, útbaigazító táblák, virágláda bolt előtt, köszöntőtábla. A nép művészete közös alkotási folyamat. Mivel szervesen fejlődtek ki egy „mustármagból” alkotások ötletei és elkészítésük, utána is vigyáznak rá, gondozzák. A virágládjában meg kell öntözni a növényeket, amit a kisgyermek a nagyobbaktól tanul el. Úgy, mint évszázadokon keresztül történt.

A Vasvári Rétes Fesztivál, a Hegyháti Toborzó, a Színjátászó Fesztivál, a nagymáxfai Golghelóghi, a decemberi betlehemezések nem „projektfüggő” események, hanem a közösségi folyamatok szerves fejlődéseként születtek meg, és fejlődtek-fejlődnek ma is a közösségek által. A nagyobb közösségeknek és vezetőiknek fel kell ismerni, hogy ezeket – vagyis a szervesen fejlődő közösségi alkalmakat – kötelesség támogatni. Nem alamizsnával, hanem jó szóval, módszerekkel és főleg példamutatással. Bármily meglepő, de utoljára mondom a pénzt. A világ összes pénzével sem lehet parancsszóra, megrendelésre vagy írásztal mellett kitalálva közösségi alkotást teremteni.

A mindenkori hatalomtól nincs értelme, hogy bármit is várjunk. Várni nem érdemes, követelni kell. A kultúra legfeljebb stratégiai okmányokban kap támogatást egész

Európában, így nálunk is. A cirkuszi látványosságokra szívesebben adnak pénzt (fesztiválok, falunapok). A falvakban dúl a demokrácia. Megélhetési képviselők és polgármesterek versenyeznek négyévenként.

Mit tehetünk? Sokat. Erről szól a szabadságunk. Nincs az a közösségi akarat, amelyet ne lehetne elszántsággal megvalósítani. Szabadságunkban letehetjük a voksot a jó, a szép, az igaz mellett is. Tegyük le! A kisközösségekbe, a helyi értékekbe kell kapaszkodni. Itt a hangsúly. Nincs új a nap alatt. Vessünk magot jó talajba! Gondozzuk a kis növényt, és termőre fog fordulni.

A Vasvári Rétes Fesztivál tíz éve egy kisközösség tevékenységéből sarjadt ki. A helyi nyugdíjas asszonyok sütöttek rétest egy rendezvényen, amikor megszületett a gondolat, hogy hívjanak másokat is. Megbeszélték a térség falvainak közösségeivel, hogy miként történjen. Közösségek készülnek a rendezvényre visszatérően tavasztól a nyárig. Folyamatosan lélekkel és szívvel. Rigmusok és dalok születnek évente. A vasvári búcsúval kölcsönösen erősítik egymást. Történet született a vasvári rétesről, amelyet leírtak, megtanultak, és továbbvitték a Kárpát-medencében.

Nem arról van szó, hogy mindenáron őrizzük a hagyományt. Van, ami eltűnik, mert az idő sodrában szükségtelenné válik. De mégsem tűnik el, mert a több évezredes tudások átplántálódnak egy másik tudásba. Van, ami megújul, vagy éppen új születik. De mondom, hogy az új születésében ott van a régi, a folyamat ott van akkor is, ha nem tudjuk. A villámcsödulet egy olyan műfaj, ami a XXI. században születhetett meg, de benne van a múlt. Az emberek beállnak a nagy Versmondásba az utcán, csodálattal képesek figyelni zenekari improvizációkat egy nagyváros repülőtéri forgatagában. Itt élünk a madáchi falanszterben. Mi építjük, mert ehhez is van szabadságunk. A XXI. század elején mindent „projektte” akarunk varázsolni. Mindenki egyre inkább csak azt a szeletet látja, ahol éppen van, nem látjuk az EGÉSZET. (Minden egész eltörött.) Pedig emberként vagyok férfi, apa, gyermek, népművelő, polgár, város lakó, falusi származék és még mi minden...

A szabadsággal tudunk-e úgy élni, hogy nem merülünk el az anyagiakban, hanem egymásra tudunk nézni (ha még van emberi arcunk, írta Nagy László pár évtizede), és beszélgetni szeretnénk egymással. Beszélgetni, örülni, nevetni a másikkal. A falu kultúrája segít ebben bennünket, a saját gondolataink másokéval együtt való közös kosárba tételében. Közös gondolkodásnál bölcsőbb megoldás emberi voltunk kérdéseire még nem született. A kisközösségek is összeadják gondolataikat egy közös kosárba, aztán ezek a nagyobb kosarak összeadódnak még nagyobbakká, és lesz ebből a Magyar Haza és még tovább. A Föld népeinek a gondolatai egy nagyobb kosárban a Világ Haza és még tovább, mert miért ne élhetnének a nagy világegyetemben értelmes lények?

A magyar faluért aggódom.

Nem lehet vidéken kultúrházakat, közösségi helyszíneket fenntartani, mert az önkormányzatok ezekhez nyúlnak nyomorult helyzetükben legelőször. Arról beszélni, hogy hozzáértő, lelkes szakember is legyen, már régen nincs szó. A civil szféra nem tudott úgy megerősödni, hogy működtetni legyen képes támogatás nélkül a közösségi helyeket. Elsorvadnak az ország falvai. Ahol becsuknak egy iskolát, ott ki kellene nyitni egy közösségi helyet.

Kell egy hely mindenhol a legkisebb faluban is, ahol összejöhetnek az értéket előállító, aktív emberek, akik életben tartják a helyi közösségeket. Kell egy hely, ahol a villanyt fel lehet kapcsolni. Kell egy hely, ahol a kályhában az otthonról hozott fából rakni lehet a tüzet.

„Én minden kulturális intézményhez a végsőkig ragaszkodom. Ragaszkodom az utolsó óvodához egy pici dunántúli faluban is... Ha egyetemet vesztenék, akkor az lenne a szerepem, mint annak a tengernagynak, aki egy egységet [...] veszített. Én pedig a magyar kultúráért folytatott harcban nagy egységet [...] egyetemet veszteni nem akarok” (Klebensberg Kunó).

A magyar falu még soha nem volt olyan modern, mint ma, mármint a modernségen itt is csupán az infrastruktút értjük. Európa uniós játszóterekre, szántóföldekre épített aszfalt utakra, megújuló közösségi házakra, akadálymentesített bejáratokra. A falu elején tábla – minden magyar FALU bejáratánál tábla hirdeti –, hogy európai faluba érkezünk. Kellenek játszóterek milliós pénzekért, kell 1 km-es mezei útra 14 milliót költeni, hogy évente háromszor elmenjen rajta egy traktor? Hiába építenek 200 fős falvakba sportpályákat és öltözőket, kultúrházakat és angol WC-t. Ha nincs gyermek. Mire elkészül minden fejlesztés, addigra már csak bóklászó öregemberek lesznek a falvakban.

De ilyen lepusztult sem volt a magyar falu soha, mint ma, ha az emberi lélekre figyelünk. Modern játszótér mellett öreg nénik bandukolnak a temetőbe, amelynek bejáratánál a temetkezési vállalkozók nagy táblákon reklámozzák tevékenységüket. A temetőből a természetes növényeket nagy kukában szállítják be a városi szeméttelre. A faluvégrek nem jut a projektekből, és düledező házak jelzik a pusztulást. A projektek élnek, de gazdátlanság van.

Ember és emberek kellenek a falvakba, akik a közösségeket képesek fejleszteni, velük együtt élve.

Demokratikusan számtalan falu vezetése elkölt 2-3-4 milliót egy pályázati pénzből celebekre és ingyen gulyás céljából a falu részére. A demokrácia keretei között a polgármester azt a zenekart hívja falunapra, amelyet a lánya kedvel. Aztán minden így működik. A falubusz használatától a közösségi terek bérlésén át a karácsonyi ingyen csomagokig. Nem közösségi folyamatok eredőjeként születnek meg a döntések, hanem demokratikusnak álcázott kis érdekcsoportok pillanatnyi kedve alapján. Veszélyes dolog általánosítani. Tendenciát látok ilyen irányban. Akinek nem inge, nem veszi magára. Igenis szükséges volna a közbeszédben is a nyersebb (nem durva) fogalmazásra a kritikus párbeszédekben. A mai magyar közbeszédben egyrészt eldurvulásnak lehetünk tanúi, másrészt az udvariasan elkenő (mondhatnám azt is, hogy nyálás) stílusnak, hogy a legnyilvánvalóbb hazugságokat is celofánba csomagolva tálalják, és nem lehet a lényegyet látni. Keményen őszintének kell lenni, amit a hazugok majd durvaságnak bélyegeznek.

Vas megyében, Baranyában, Zalában százával vannak 200-400 fős kicsi falvak, amelyek egyre fogynak. A demokrácia ezekben a falvakban esetleges és véletlenszerű. Mit értek ezen? Idős emberek élnek ott többnyire. Törtető megélhetési polgármesterek megválasztatják magukat, és onnantól demokratikusan azt tesznek, amit akarnak. Elnyomja a demokrácia a falut. Hangsúlyozom, minél kisebb egy település, annál inkább van erre esély. Tendenciát látok ebben.

Mit tehetünk?

Sokat.

Dolgozzunk ki programot! Városi hajléktalanok (akik rendelkeznek falusi gyökerekkel) miként telepedhetnének le falvakban? Miként válhatnának úgy a falu hasznára, hogy eközben saját egyéni nyomorult életük is pozitívrá fordul. A falvak üres háza-it kormányzati támogatással lehetne számukra eladni.

Az egyetemi ifjúság végezzen terepmunkát falun. Ahol úgy tanulna, hogy tanítana. Empátiát, emberséget. Szeretetet.

Utópikus és abnormális gondolatok ezek. Igen, lehet, de ha többen gondolkozunk a magyar faluról, akkor az utópisztikus, hihetetlennek tűnő javaslatokból születhetnek olyanok, amelyek megvalósíthatók.

A demokrácia elnyomja a falut, mert nem ösztönzi arra az ott élőt, hogy távolabbra fordítsa tekintetét a szomszéd házánál. Meg kell tanítani a falvak vezetőit és rajtuk keresztül az ott élőket, persze velük együtt és nem erőszakolva, hogy nézzenek a távoli falvak felé, hogy együtt lássuk az Egészet a cselekvéshez. A falvak kellene a városoknak, és fordítva. Szükségünk van a magyar falura. Szükségünk van egymásra.

Mindenki felelős a másik emberért...

